

1 **Kvarteret Djäknen 2**, eller "Tusenåriga Riket", byggdes 1844. Huset var ett flerfamiljshus och innehavaren, Mutter Holm, drev även ett café som var populärt bland gymnasisterna. Hon bryggde öl och svagdricka, samt bakade och stöpte ljus. I slutet av 1800-talet bodde här många äldre kvinnor, vars sammanlagda ålder var omkring tusen år, därav namnet "Tusenåriga Riket".

2 **Norrullskolan** är ett ypperligt exempel på nygotiken från 1800-talets andra hälft och skapades av arkitekten Axel Nyström. Idén var att skolan skulle harmonisera med domkyrkans dåtida utseende. År 1860 började de första eleverna undervisas. Fram till 1889 hette skolan Högre Elementarläroverket, för att därefter byta namn till Norrullskolan. Numera utgör den annex till Katedralskolan. Nobelpristagaren Pär Lagerkvist var elev här på 1890-talet.

Foto: Pelle Hybbinette, 2006

3 **Katedralskolan** ritades av arkitekt Åke E. Lindqvist. De råa betongytorna och den helglasade aulan angav en modernistisk ton som passade 1950-talets framtidsoptimism och 1958 började de första eleverna sina studier. Skolan var stadens hittills största byggnadsprojekt och kostnaderna uppgick till 8 miljoner kronor.

4 Biskopsresidenset **Östrabo** ritades av Olof Tempelman och uppfördes mellan 1792 och 1796. Den biskop som främst förknippas med Östrabo är Esaias Tegnér som bodde här från 1827 fram till sin död 1846.

5 **S:t Sigfrids källa** nämns inte i den äldsta bevarade handskriften om Sigfridslegenden från 1200-talet, men den dyker upp i en senare version från slutet av medeltiden. Under 1920-talet försökte man rekonstruera källan utifrån de sparsamma litterära uppgifterna. Rätt källa eller inte,

så uppstod en sed att kvällen före studentskrivningarna offra en peng för framgång och lycka, en sed som fortfarande lever kvar. Källan iordningställdes 1995 för att hedra minnet av de i en bilolycka omkomna biskoparna Sven Lindegård och Jan Arvid Hellström.

6 **Staglaberget**, MFC Syd, var en av det svenska totalförsvarets hemligaste platser och utgjorde en av fyra Meddelandeförmedlingscentraler (MFC). Anläggningen var klar 1953 och förvaltades av Flygvapnet. Fram till 1985 bemannades den av ett 20-tal personer. År 2003 avvecklades anläggningen och den militära utrustningen togs bort.

7 **Villa Central** uppfördes 1911 men kallas i folkmun "Strykjärnet". Husets och tomtens märkliga tresidiga form beror på att huset ligger i skärningen mellan två av stadens tillfartsvägar, den södra från Ingelstad och den norra från Risinge. I huset har det funnits affärer, bland annat Elmdahls Charkuteri- och Speceriaffär och O. W. Karlssons maskinaffär.

Foto: Mats Samuelsson

8 **Växjö gamla gymnasium** kallas allmänt **Karolinerhuset**, eftersom byggnaden uppfördes kring år 1700 under Karl XI:s regeringstid. Mycket av stenen hämtades från Kronobergs slott, som redan då börjat förfalla till en ruin. Carl von Linné, Samuel Ödman, och Viktor Rydberg är några av regionens söner som gått i skola här. Undervisningen upphörde under 1800-talets andra hälft och gymnasiet fungerade sedan under en längre period som stadsbibliotek.

9 **Linnéparken** kom till 1879 och 1909 fick den sitt namn. Fram till mitten av 1800-talet gick Växjösjön nästan upp till kyrkan. Sjösänkning och nedsmutsning förvandlade vattnet närmast kyrkan till en sumpmark. Vid

anläggningen av järnvägsbanken avsnördes denna del och 1870 började staden fylla igen den mellan järnvägen och kyrkan. Läs om kyrkan vid dess enté.

10 **Museiparken** ägdes fram till 1931 av Wexjö-Alfvesta järnvägsaktiebolag och hörde dessförinnan till domprostgårdens ägor. Arkitekten och museichefen Paul Boberg (1884-1947) ville skapa ett friluftsmuseum och verkade för att flera gamla byggnader fördes hit. Tanken var att skapa ett tvärsnitt av äldre tiders bebyggelse. 1942 införlivades också domprostgården, som dessförinnan varit järnvägsrestaurang.

11 **Domprostgården** uppfördes 1750 och låg då strax utanför stadens gräns. Marken tillhörde kyrkan, men såldes på 1870-talet till Wexjö-Alfvestads Jernväg. Huset byggdes då om till tjänstebostad och järnvägsrestaurang i schweizerstil. I en av lägenheterna föddes författaren och Nobelpristagaren Pär Lagerkvist, som beskrev sitt annorlunda barndoms hem i romanen Gäst hos verkligheten:

Slottet stod kvar där ständigt med alla tinnarna och tornen, flaggstängerna och balkongerna, de tomma nischerna, alltid lika konstigt och sagolika, alltid lockande folk till sig som för att hålla fest.

Järnvägsrestaurangens torn och utbyggnader revs när domprostgården 1942 återställdes till det utseende den haft på 1870-talet.

På kullen ovanför restaurangen restes 1885 **Smålands fornsal**, ritad av Fredrik Wilhelm Scholander. **Smålands museum**, med den ursprungliga huvudbyggnaden i röd och vit puts, blev Sveriges första landsortsmuseum. Marken uppläts av järnvägen och museets entré vändes mot Växjösjön. Därefter har den ursprungliga salen byggts till ett flertal gånger, bland annat 1935 mot järnvägen och 1996 mot Södra Järnvägsgränd. Redan på 1930-talet grundlades inriktningen mot glas, som sedan gett epitetet Sveriges Glasmuseum. Vid samma tid flyttades en handfull äldre allmogebyggnader till Museiparken, bland annat loftbod och väderkvarn. Byggnaderna hämtades främst från länet, med avsikten att skapa ett friluftsmuseum över den småländska allmogens olika miljöer. Domprostgården och Smålands museums ursprungliga del förklarades som byggnadsminnen 1983.

15 **Bensinstationen vid Oxtorget** uppfördes 1938 av Svenska Gulf, efter arkitekt Paul Bobergs ritningar. Med det utskjutande taket och dess två rader av bärande kolonner påminner den om ett grekiskt tempel – en bilens helgedom. År 1995 ansågs bensinstationen inte tidenlig längre, då bara två bilar kunde tanka samtidigt. Byggnaden används fortfarande, men nu endast för bilservice.

16 Arkitekten Erik Uluots vann tävlingen om ett nytt bibliotek för Växjö stad 1954. Då medel saknades lades förslaget på is. År 1960 beslöt att biblioteket skulle byggas och hösten 1965 stod **Växjö stadsbibliotek** färdigt.

12 1968 tillkom **Utvdramans hus** i parkens sydöstra hörn. Byggnaden ritades av Bent Jörgen Jörgensen och dess slutna tegelfasad inspirerades av allvaret i Vilhelm Mobergs utvandrarepos.

13 **Strandbjörkshallen** invigdes 1938 under medverkan av kung Gustav V. Arkitekterna Hagstrand och Lindberg hade skapat en stilren byggnad efter tidens funktionalistiska ideal. Kungen blev mycket imponerad av byggnaden och uttryckte en önskan "att söka vaktmästare tjänsten vid idrottshallen". Efteråt spelade han en dubbelmatch i tennis med mästaren Carl Erik von Braun från Diö som partner.

Foto: Mats Samuelsson

14 **Bäckslövskolan** byggdes 1914 och arkitekt var L. Kellman. Det dröjde emellertid innan elever fick påbörja studierna eftersom Kronobergs regemente hyrde lokalerna i väntan på att det nya kasernområdet i 11 skulle bli färdigt 1919. Genom hyran från militären finansierades delvis byggandet av skolans gymnastikhus. Skolan är numera en blandad sexårig skola, med vanlig grundskola och Montessoriskola.

15 **Bensinstationen vid Oxtorget** uppfördes 1938 av Svenska Gulf, efter arkitekt Paul Bobergs ritningar. Med det utskjutande taket och dess två rader av bärande kolonner påminner den om ett grekiskt tempel – en bilens helgedom. År 1995 ansågs bensinstationen inte tidenlig längre, då bara två bilar kunde tanka samtidigt. Byggnaden används fortfarande, men nu endast för bilservice.

16 Arkitekten Erik Uluots vann tävlingen om ett nytt bibliotek för Växjö stad 1954. Då medel saknades lades förslaget på is. År 1960 beslöt att biblioteket skulle byggas och hösten 1965 stod **Växjö stadsbibliotek** färdigt.

Under 1990-talet hade även detta bibliotek blivit för litet och efter en ny arkitektävling stod den runda tillbyggnaden klar 2003. Arkitekten var firman Schmidt, Hammer och Lassen från Danmark.

Foto: Lars Aronsson License CC SA

17 **Växjö fängelse** var en modern anläggning då det uppfördes 1845-48 efter arkitekt Carl-Fredrik Hjelmns ritningar. Här fanns 93 celler. Från 1914 blev det Sveriges enda centralfängelse för kvinnor. Här fanns också landets första kvinnliga fängelsedirektör, doktor Rut Grubb.

18 **Kristinebergs bryggeri** grundades 1888 av C. H. Olsson. Bryggeriet sysselsatte år 1900 ett 30-tal personer. Direktör och huvudägare var Arvid Knöppel. Verksamheten ombildades som AB Kronobergs bryggeri, vilket slogs ihop med Wexjö Bayerska bryggeri. Kronobergs bryggeri var ett familjebolag fram till 1956 då det såldes till Stockholms bryggeri och det lades slutligen ner 1970.

19 **Baumgartarska gården**, uppförd 1811, är ett av Växjö äldsta hus. Vid mitten av 1800-talet köptes huset av överslöjtnanten P. R. Baumgarten, därav namnet. År 1922 såldes huset till AB Folkets hus och 1930 köptes huset av Växjö pastorat som församlingshem och pastorsexpedition. På baksidan uppfördes en tillbyggnad som gav huset en stor samlingshall.

20 **Växjö teater** invigdes anmiddag jul 1849. Arkitekt till Sveriges näst äldsta landsortsteater var W. Theodor Anckarsvärd. Teatern kom att utgöra centrum för Växjö kulturliv. Vid 1940-talets slut planerade man att riva byggnaden, trots att den var en av Sveriges vackraste och mest välbevarade teater. 1952 genomfördes en omfattande inre renovering. Teatern förklarades 1964 som byggnadsminne.

21 Konditoriet **Askelyckan** har fått sitt namn efter den lycka för bete och det utplag av aska som tillhörde det närbelägna pottaskebruket som var i drift 1656-58. Pottaska var en viktig produkt som användes vid framställningen av såpa och fusionsmedel till glasindustrin. Huset byggdes vid mitten av 1800-talet och konditoriet startade 1922.

22 Vid dina fötter slingrar sig ett band av ljus sten tvärs över gatan, vilket markerar var **Snickarbäckens** en gång rann fram. Bäckens kom från en göl som låg vid nuvarande stadsbiblioteket och mynnade ut i Växjösjön vid Vatten-torget. Då den i äldre tid användes som allmänt avlopp kom stanken från bäcken och Växjösjön att bli närmast olidlig. Under 1870-talet rörlades bäcken och täcktes över.

23 Här låg under senmedeltiden **Växjö gråbrödrakloster**, Växjö och länets enda kloster. Man vet inte när det byggdes. Ett gåvobrev daterat 1485, där Birgitta Haraldsdotter från Eknaholm i Tjareda skänkte mark åt byggnaden, är det enda säkra årtälet. De enda bevarade resterna av klostret är från dess kyrka som byggdes i sten och ligger här under Storgatans norra gångbana.

24 **Ählnes** uppfördes först som en byggnad för varuhuset EPA, efter ritning av den danske arkitekten Bent Jörgen Jörgensen år 1963. Under 1960- och 70-talen fick nästan alla svenska städer EPA- och Domusvaruhus. Affärsidén var att man skulle kunna köpa alla varor under samma tak.

25 Huset "**Snus-Lundgrens**" byggdes troligen någon gång i början av 1800-talet. Namnet kommer från den tobaksaffär som under många år fanns här. Ägare till affären var åkaren Erland Lundgren. År 1922 övertog biträdet fröken Nanny Modin rörelsen. Det sista snuset i lösvikt såldes någon gång under 1960-talet.

26 Båtsmansbackens namn går tillbaka till den tid då Växjö bidrog till flottans bemanning med så kallade båtsmanshåll. Det upphörde 1748 och husen revs. Därefter växte en ny bebyggelse fram som bestod av ett gytter av träkåkar. Efter att dessa i sin tur revs, stod 1962 ett av Växjö första större affärs- och bostadskomplex klart, **Båtsmanstorget**, ritat av arkitekt Bent Jörgen Jörgensen.

27 **Tegnérkyrkogården** anlades 1807 efter ritning av arkitekt M. Piper. De kanske mest imponerande gravstenarna är resta över biskopen Christoffer Heurlin och domprosten Håkan Sjögren. Biskop Esaias Tegnér har också sin grav här, men endast med ett enkelt vitt kors. I motsats till Tegnérns grav är operasångerskan Christina Nilssons desto pampigare, ett mausoleum ritat av arkitekten Paul Boberg.

28 **Växjö järnvägsstation**, ritad av major Claes Adelsköld, invigdes 1865. Fram till slutet av 1960-talet var stationsområdet närmast världsunikt med tre olika spårvidder. Numera har järnvägsstationen ersatts av ett resecentrum. Den gamla stationsbyggnaden, med sin utpräglade schweizerstil, står fortfarande kvar. Fasaden förenklades vid en restaurering på 1930-talet.

Stadens ursprung

Redan under vikingatid fanns flera byar kring den plats där staden Växjö kom att etableras. Spår av dessa byar är gravfälten vid Kampen och Hov. Staden växte fram på en strategiskt belägen plats i Varend; vid sjön där vägarna möttes.

Under 1000-talet kristnades Sverige av utsända missionärer. En av dessa, Sigfrid från England, kristnade Varend. Enligt legenden fick han i en dröm under vila vid Växjösjön veta att här skulle hans kyrka byggas. Drömmen sägs ha bidragit till påvens beslut att upphöja Växjö till biskopsäte. Kring 1170 blev Växjö ett eget stift med biskop och kyrkligt centrum i Småland.

Med tiden startades en domskola och Växjö som lärodomstad började ta form. År 1342 utfärdade kung Magnus Eriksson ett privilegiebrev för staden. Det skedde till S:t Sigfrids och hans kyrkas ära. Nu blev Växjö erkänd som handelsstad.

Stadsplanen och Stortorget

Växjö var ända fram till 1900-talet en stad präglad av låg trähusbebyggelse. De många bränder som härjat här har inneburit att staden kontinuerligt ändrat karaktär.

1658 års stadsplan upprättades efter stadsbranden samma år och är den äldsta bilden av hur staden sett ut. Den visar en planlagd rutnätstad i tidens anda med utvidgat torg, samt konturen av den medeltida gatusträckningen, allt omgärdat av åkrar och ängar.

År 1843 lades stora delar av stadsbebyggelsen i aska i ännu en brand. En ny stor torget anlades i stadens centrum, dagens Stortorg. Ännu idag ramas torget in av residenset, landshövdingens bostad, i norr och i söder av stadshotellet, tidigare rådhus

och gästgiveri. Under 1800-talet anlades tidstypiska esplanader i rutnätstadens utkanter.

Järnvägen kom till Växjö på 1860-talet. Raskt följde vatten- och elektricitetsverk samt telefonstation. Staden expanderade i alla väderstreck. De köpmansgårdar som sedan gammalt låg runt torget ersattes under 1900-talet av ett antal bankbyggnader. I nordost står Riksbankens hus från 1909 ritat av Erik Lallerstedt i tidstypisk jugendstil. Detta inrymde inledningsvis även post och telefonstation. I nordväst står Salomon Sörensens bankhus för Sydsvenska kreditaktiebolaget uppfört 1911-12. I sydväst står de danska arkitekterna Mogens Barsøe och Ib Wibroes modernistiska bankbyggnad från 1973.

Produktion: Växjö kommun 2017. Grafik: produktion och layout: Kultur- och fritidsförvaltningen. Upplägga: 25.000 ex. Områdesfoto: Mats Samuelsson

Foto: Växjö kommun

VANDRA I VÄXJÖ

Kulturhistoriska sevärdheter i Växjö stad

Stroll around Växjö – Culturally historic sights in the City of Växjö